

Ontologioiden huomioiminen uuden kirjastojärjestelmän suunnittelussa

Tommi Jauhiainen

25.11.2011

Helsinki

Uusi kirjastojärjestelmä?

- Kaikkien kirjastosektorien yhteinen hanke, jota tekee ”Uuden kirjastojärjestelmän valmisteluryhmä”.
- Tarkoituksena on selvittää tarpeita koko kirjastokentällä.
- Lyhenteenä UKJ vakiintui paremman puutteessa.

UKJ

- Kirjastojärjestelmätarpeiden määrittely tehdään kokonaisarkkitehtuurimenetelmää käyttäen.
- Mukana valmisteluryhmässä ja sen työryhmissä on tällä hetkellä noin 50 henkilöä.
- Työskentelysivustona:

<https://wiki.helsinki.fi/display/UKJValmistelu/Home>

UKJ

- Järjestelmän kuvaus jaettiin työn osalta viiteen eri ryhmään:
 - Aineiston kuvailu
 - Aineiston käyttö, lainaus ja kaukolainaus
 - Monografiahankinta
 - Kausijulkaisujen ja tietokantojen hankinta
 - Hallinnolliset järjestelmät ja rajapinnat muihin järjestelmiin

UKJ – Työryhmä 1: Aineiston kuvailu

- Työryhmän vastuuhenkilöt:
 - **Tuula Haapamäki (Kansalliskirjasto)**
 - **Maria Kovero (Helsingin yliopiston kirjasto)**

UKJ – Työryhmä 1: Aineiston kuvailu

- Työryhmässä jäseninä:
 - Minttu Hurme (Kansalliskirjasto / KVP / Tietojärjestelmät)
 - Ulla Ikäheimo (Kansalliskirjasto / KVP / Tietovarannot)
 - Marjatta Autio-Tuuli (Kansalliskirjasto / Tutkimuskirjastopalvelut)
 - Anne-Mari Salmela (Turun yliopiston kirjasto)
 - Anneli Korhonen (Hämeen ammattikorkeakoulun kirjasto)

UKJ – Työryhmä 1: Aineiston kuvailu

- Työryhmään toivottaisiin vielä:
 - 1 henkilö Lindan laaturyhmästä
 - 1-2 henkilöä yleisistä kirjastoista (nimeäminen kesken)
 - 1 edustaja Linnea2-konsortioon kuulumattomasta erikoiskirjastosta (kirjastosektori nimeää itse)

UKJ – Työryhmä 1: Aineiston kuvailu

- Mikäli kiinnostusta ja aikaa löytyy ottakaa yhteyttä työryhmän vetäjiin!

Yleinen suomalainen ontologia

- ONKI-palvelussa Yleinen suomalainen ontologia (YSO) on joukko käsitteitä, jotka on järjestetty siten, että jokainen käsite on yhteydessä rinnakkais-, ylä- ja alakäsitteisiinsä.

Asiasanastot

- ONKI-palvelussa Yleinen suomalainen asiasanasto (YSA) on joukko käsitteitä, jotka on järjestetty siten, että jotkin käsitteet ovat yhteydessä rinnakkais-, ylä- ja alakäsitteisiinsä.

Ontologioiden ja asiasanastojen ero

- ONKI-palvelussa ero YSO:n ja YSA:n välillä on siinä että YSO:ssa jokainen termi on kiinnitettynä hierarkkiseen rakenteeseen.
- Sisällönkuvailijan kannalta YSO:n käyttäminen työläämpää termien suuremman hienojakoisuuden kannalta.
- Miksi? Ontologiassa pyritään kuvaamaan termi suhteilla muihin termeihin ilman riippuvuutta sanallisesta selityksestä.

Ontologiat ja asiasanastot kirjastojärjestelmässä

- Teknisessä mielessä käytöllä ei välttämättä ole juurikaan eroa.
- Esimerkkinä käytetään tästä eteenpäin YSO:a.

Ontologiat ja asiasanastot kirjastojärjestelmässä

- YSO:a käytetään kirjastojärjestelmässä erityisesti kuvailtaessa sisältöä kirjastojärjestelmän luettelointityökalua käyttäen.
- YSO:a olisi tarkoitus käyttää myös hakuvaiheessa, esimerkkinä Kirjasammon asiasanapilvi. Tämä on kuitenkin erittäin haastavaa.

Luettelointityökalu ja YSO

- Joissakin järjestelmissä luettelointityökalu on jo yhdistetty YSO:oon, esimerkkinä julkaisuarkistojen syöttölomakkeet.
- Miten sen pitäisi olla yhdistetty? vs. Miten se voisi olla yhdistetty?

Miten sen pitäisi olla yhdistetty

- Siten että kuvailijalla ei ole tarvetta pitää auki erillistä selainikkunaa ONKI-palvelussa, josta tarkastetaan asiasanojen muoto ja sijainti ontologiassa.
- Kun työkalussa kirjoittaa YSO-kenttään sanan, kertoo työkalu onko sana YSO:ssa asiasanana vai ei. Ja jos ei, niin mikä asiasana mahdollisesti korvaa kirjoitetun sanan.

Miten sen pitäisi olla yhdistetty

- Työkalun pitää kertoa syötetyn termin sijainti ontologiassa sekä näyttää mahdollinen sanallinen selitys sitä koskien. Häiritsemättä käyttöä.

Miten se voisi olla yhdistetty

- Työkalun pitäisi käyttäjäystävällisesti ehdotella termejä YSO:sta sitä mukaa kun aineiston kuvailija aloittaa sanan kirjoittamisen.
- Työkalua käyttävät tunnistautuvat järjestelmään omalla tunnuksellaan, josta on mahdollista tietää kuka on kyseessä ja mihin organisaatioon hän kuuluu.

Miten se voisi olla yhdistetty

- Työkalu voisi muistaa kahdella eri tasolla:
 - 1. Mitä asiasanoja käyttäjä yleensä käyttää ja ehdotella niitä älykkäässä järjestyksessä siihen perustuen.
 - 2. Mitä asiasanoja käyttäjän organisaatiossa käytetään ja käyttää myös sitä tietoa hyväkseen.
- Tämä voisi helpottaa esimerkiksi usein samankaltaista aineistoa kuvailevien työtä.

Miten se voisi olla yhdistetty

- YSO:ssa voisi olla kaikki kielen sanat (ja vieläpä kielitieteellisesti älykkäästi), eivät vain varsinaiset asiasanat, jolloin työkalu ehdottaisi korrektia asiasanaa kuvailijalle.
- Tämänkaltaisen toiminta olisi toki suotavaa myös hakupäässä.

Miten se voisi olla yhdistetty

- Mikäli erikielisten ontologioiden termit olisi kohdistettu edes osittain keskenään, voisi työkalu ehdotella mahdollisia asiasanoja kuvailijalle jos teos on kuvailtu jo toisella kielellä.

Nostetaan välineet toiselle tasolle?

- Kansallisen metatietovarannon yhteyteen ollaan rakentamassa uutta luettelointityökalua.
- Työkalu tehdään Kansalliskirjastossa yhteistyössä kirjastojen kanssa.
- UKJ:n työryhmän 1 työ huomioidaan erityisesti suunnittelussa.

Nostetaan välineet toiselle tasolle?

- Myös ontologioiden järkevä käyttö pyritään liittämään luettelointityökaluun kunhan vanhat perustoiminnallisuudet saadaan ensin tehtyä riittävälle tasolle.
- Tavoite saada käyttöön joihinkin (pilotti)kirjastoihin vuoden 2012 aikana.

16 40

KANSALLIS
KIRJASTO